

Türkiye Ekonomisindeki Büyümenin 1980-2015 Dönemine İlişkin İstatistiksel Analizi

Ali Baki Kulaksız

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne İşletme
Yönetimi Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Haziran 2018
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Doç. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdür Vekili

Bu tezin İşletme Yönetimi Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Doç. Dr. Şule Aker
İşletme Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından İşletme Yönetimi Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Prof. Dr. Serhan Çiftçioğlu
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Serhan Çiftçioğlu

2. Prof. Dr. Okan Veli Şafaklı

3. Doç. Dr. İlhan Dalcı

ÖZ

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde meydana gelen büyümenin literatürde de önerilen etken faktörlerle olan ilişkileri 1980-2015 yılları esas alınarak incelenmiş ve on ikişer yıllık dilimlerdeki değişimleri gözlemlenmiştir. Tanımlayıcı istatistik yöntemlerinin yanı sıra bu değişkenlerin ekonomik büyüme üzerine olan etkileri 4 farklı model geliştirilerek gözlemlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips- Perron (PP) birim kök testleri uygulanarak durağanlık seviyeleri ölçülmüştür. Bu analizler yardımıyla Türkiye’de makroekonomik değişkenlerin iktisadi büyümeyi ne denli etkilediği sorusuna En Küçük Kareler Yöntemi (OLS) kullanılarak cevap aranmaktadır. Ülke içindeki istikrar ve istikrarsızlık dönemleri on ikişer yıllık zaman dilimleriyle araştırılarak sebepleri belirlemeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bu çalışma ile Türkiye ekonomisi için en uygun büyüme stratejisinin hangi yolla gerçekleşeceğini ve hangi etken faktör üzerinden bir yol izlenilmesi gerektiği ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik büyüme, enflasyon, ithalat, ihracat, yatırım, tasarruf, doğrudan yabancı sermaye yatırımı.

ABSTRACT

In this study, the relationship between the growth in the Turkish economy and the factors proposed in the literature was investigated based on the period of 1980-2015 and the changes in the twelve-year segments were observed. In addition to the descriptive statistics, the effects of these variables on economic growth were studied by generating 4 different models. To this end, Augmented Dickey-Fuller (ADF) and Phillips - Perron (PP) unit root tests were employed to test their stationarity levels. With the help of these analyses, the Ordinary Least Squares method (OLS) is used to answer the question of how the macroeconomic variables affect economic growth in Turkey. The period of stability and instability within the country was investigated in twelve-year segments and tried to determine the reasons. In this context, this study revealed the way in which the most appropriate growth strategy for the Turkish economy will take place and the way in which the effective factor should be followed.

Keywords: Economic growth, inflation, import, export, investment, saving, foreign direct investment.

TEŞEKKÜR

Bu alıőmamda yardımlarını esirgemeyen, bana yol gösteren değerli danıőman hocam, Prof. Dr. Serhan İFTİOğLU'na teşekkür ederim. Tez sürecim, asistanlık ve eğitim hayatım boyunca bana ailem gibi yardım eden ve hiçbir konuda desteğini esirgemeyen sevgili ofis arkadaőım Elif GÜZEL'e; aynı zamanda ekonomi bölümümüzün en değerli insanlarından olan Fırat EMİR ve Mehmet CANDEMİR'e teőekkürlerimi borç bilirim. Ne zaman bir soru sorsam bıkmadan usanmadan cevaplayan sevgili Alex ZABOLOTNOV'a, bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan kardeőim gibi gördüğüm Süleyman SATAN'a ve son olarak kilometrelerce uzakta olsalar bile maddi ve manevi olarak gücünü her zaman hissettiren aileme teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
KISALTMALAR	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
1 GİRİŞ	1
1.1 Türkiye Cumhuriyeti'nde İktisadi Büyüme ile İlgili Genel Bakış.....	1
1.2 Türkiye'nin Ekonomik Tarihi	1
1.3 Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kullanılan Yöntem.....	3
2 TÜRKİYE'DE EKONOMİK BÜYÜMEYİ ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER	5
2.1 Büyüme Oranı.....	5
2.2 Tasarruf Oranı.....	7
2.3 Enflasyon Oranı	9
2.4 Yatırım Oranı.....	11
2.5 İhracat Oranı	13
2.6 İthalat Oranı	14
2.7 Bütçe Dengesi Oranı.....	16
2.8 Direkt Yabancı Sermaye Yatırımı Oranı	18
3 LİTERATÜR TARAMASI	21
4 METODOLOJİ	31

4.1 Makroekonomik Değişkenlerin Ekonomik Büyüme Oranlarına Yönelik Olan Etkilerini Ölçmeyi Amaçlayan Bir Araştırma.....	31
4.2 Araştırmanın Metodolojisi	32
4.3 Araştırmanın Amacı	32
4.4 Araştırmanın Önemi	32
4.5 Araştırmada Kullanılan Yöntem	32
4.5.1 Veri Toplama	32
4.5.2 Değişkenler	33
4.5.3 Veri Analizi	34
4.5.4 Türkiye’de Ekonomik Büyüme Üzerine Ekonometrik Analizler	35
5 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	42
KAYNAKLAR	45

KISALTMALAR

ADF	Augmented Dickey Fuller
GARCH	Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
OLS	En Küçük Kareler Yöntemi
PP	Phillips Perron
TEFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜFE	Toptan Eşya Fiyat Endeksi
VAR	Vektör Otoregresif Model

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Büyüme Oranı Ortalamaları	6
Tablo 2: Tasarruf Oranı Ortalamaları	8
Tablo 3: Enflasyon Oranı Ortalamaları.....	10
Tablo 4: Yatırım Oranı Ortalamaları	12
Tablo 5: İhracat Oranı Ortalamaları.....	13
Tablo 6: İthalat Oranı Ortalamaları.....	15
Tablo 7: Bütçe Dengesi Ortalamaları.....	17
Tablo 8: Direkt Yabancı Sermaye Yatırımı Ortalamaları.....	19
Tablo 9: Kullanılan Değişkenler	33
Tablo 10: Model 1 İçin Analiz Sonuçları	36
Tablo 11: Model 2 İçin Analiz Sonuçları	37
Tablo 12: Model 3 İçin Analiz Sonuçları	38
Tablo 13: Model 4 İçin Analiz Sonuçları	40

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Büyüme Oranı (%).....	6
Şekil 2: Tasarruf Oranı (GSYİH içindeki payı).....	8
Şekil 3: Enflasyon Oranı (%).....	9
Şekil 4: Yatırım Oranı(GSYİH içindeki payı).....	11
Şekil 5: İhracat Oranı (GSYİH içindeki payı).....	13
Şekil 6: İthalat Oranı(GSYİH içindeki payı).....	15
Şekil 7: Bütçe Dengesi (GSYİH içindeki payı).....	17
Şekil 8: Direkt Yabancı Yatırım Oranı (GSYİH içindeki payı).....	19

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Türkiye Cumhuriyeti'nde İktisadi Büyüme ile İlgili Genel Bakış

Tarih boyunca dünya çapında meydana gelen küreselleşme farkındalığı neticesinde gelişmiş ve gelişmekte olan her ülkenin içinde bulunduğu piyasalar çerçevesinde, ortak ekonomik politikalar geliştirilirmiş ve dış ticaret politikaları büyük önem kazanmıştır. Bu doğrultuda ticaret ve sermaye yönelimleri yaygınlaşmış, ülkeler arasındaki sınırlar önemini ticari açıdan kaybederek ekonomik entegrasyon süreci hız kazanmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak ülkeler çağa ayak uydurmak amacıyla ekonomik politikalarını ve özelleşme süreçlerini global bir bakış açısı ile değerlendirmek durumunda kalmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti bu süreçte ekonomik açıdan yeterli istikrar sağlayamamış ve ekonomik krizlere daha kırılgan bir yapıyla başa çıkmak durumunda kalmıştır. Tarih boyunca Türkiye'nin izlediği ekonomik politikaların zayıflığı ve istikrarsız yapı vurgulanmış ve 2002 yılı ve sonrasında hükümetin yürüttüğü maliye ve para politikaları sonucu bu istikrarsızlık azalarak yüksek büyüme performansı elde etmiştir (İsmihan, 2006).

1.2 Türkiye'nin Ekonomik Tarihi

Türkiye ekonomisi, Cumhuriyetin başlangıcından bugüne kadar yapılan kayıt ve arşivleme neticesinde, ilk yıllardan 1960'lara kadar sanayileşme çabaları ve devlet müdahalesi altında kalmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar kalkınma stratejisi belirleme çabaları önem kazanmıştır. Bunun neticesinde özel sektörün ekonomik rol üstlenme konusunda yetersiz oluşu, devlet yönetiminin bu

doğrultuda ekonomideki müdahalesini etkin kılmıştır (Çeçen, Doğruel, Doğruel, 1996). Bu yıllarda iktisadi olarak istikrar sağlanması amacıyla 1946 yılında çok partili yönetime geçiş yapan hükümet, liberal bir yapı benimsemiş ve kamu harcamalarını, altyapı iyileştirme odaklı düzenleyerek özel sektörün ekonomiye katılması için çalışmalar başlatmıştır (Tek, 2003). Devam eden yıllarda, 1960 döneminin ilk yıllarında, Türkiye ekonomisi istikrarlı bir yapı kazanma çalışmaları hız kazanmış ve buna bağlı politikalar geliştirilmiştir. 1970 yılı ile birlikte ekonomide bozulmalar görülmeye başlanmıştır. Bunun başlıca sebebi, kamu yatırım harcamalarının fazlaca artması olarak gösterilmiştir. 1960 yılı ile başlayıp 1975 yılına kadar olan dönemde iktisadi büyüme hızı %5-%6 olarak kayıtlara geçmiştir (İsmihan, 2006). İlerleyen dönemde art arda meydana gelen krizler ile başa çıkmak zorunda kalınmıştır. 1978'de hükümetin kontrolsüz borçlanması üzerine ödenemeyen borçlar, ödemeler dengesi problemlerini ortaya çıkarmış bu durum iktisadi bir kriz olarak adlandırılmıştır. Yaşanan krizin etkilerini henüz atlatamayan ekonomik düzen, 1980 yılında ortaya çıkan petrol krizi ile iyice kötü bir hal almıştır. Bu yaşananlar karşısında Türkiye'de istikrar sağlamak amacıyla hükümet 24 Ocak kararları olarak adlandırılan istikrar sağlama politikalarını uygulama kararı almıştır (Ay, 2000). Devam eden süre zarfında ve 2001 yılı itibariyle yönetimde bulunan hükümetlerle birlikte ekonomik bozulmaları sağlamlaştırma politikaları devam etmiş ve ekonomik istikrar konusunda önemli adımlar atılmıştır. İstikrar sağlama sürecinde temel hedeflerden olan enflasyonun düşürülmesi konusunda başarılı bir yol kat edilmesine rağmen, hedeflenen büyüklüğe ulaşmakta yeterli olunmamıştır. Fakat belirsizlikleri azaltarak iktisadi büyüme oranını %6-%6.5 seviyesine getirmeyi başarmıştır (İsmihan, 2006). Hükümetin 2006 yılına kadar olan başarılı ekonomik yönetimi daha sonraki yıllarda etkisini yitirdiği görülmektedir. Özellikle 2008 yılında yaşanan ve

2009 yılında ağır etki gösteren küresel ekonomik kriz, Türkiye'yi ekonomik olarak en çok zorlayan süreç olmuştur. Ülkedeki cari açık, işsizlik ve özel sektör borçlanmaları ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir (Acemoğlu, Üçer, 2015). Bu çalışma ve diğer çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin ekonomik tarihinde sürekli bir istikrarsızlık olduğu göze çarpmaktadır. Ekonomide meydana gelen krizler ve bunun yanında kötü devlet yönetiminin oluşturduğu olumsuzluklar ülke ekonomisinin istikrar problemlerini oluşturmakta olduğu söylenebilir.

1.3 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki iktisadi durum ve değişimleri gözlemlemektir. Makroekonomik değişkenler kullanarak iktisadi büyümenin ne yönde etkilendiğini, bununla birlikte ne ölçüde değişiklik gösterdiği dört farklı model oluşturularak incelenmiştir. 1980 yılından 2015 yılına kadar olan Türkiye verileri incelenerek; tasarruflar, enflasyon, yatırım, bütçe dengesi, direkt yabancı sermaye yatırımları, ihracat ve net ihracat verileri ekonomik büyümenin kaynakları araştırılmıştır. Bu değişkenlerin iktisadi büyümeye olan etkisi ölçülmüş ve her bir değişkenin ekonomik büyüme üzerinde ne kadar etki ettiği gözlemlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu çalışmada Türkiye'nin sahip olduğu iktisadi durumun 1980-2015 yılları arasında değerlendirilip gelecekteki çalışmalar ve geliştirilecek politikalar için yol gösterici olması amaçlanmaktadır. Belirsizliklerin ortadan kalkması ve söz konusu belirsizliklerin Türkiye'nin ekonomisi için ne derece önemli olduğunu yansıtmak da çalışmanın amaçlarından bir tanesidir.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kullanılan Yöntem

Araştırmanın yapılabilmesi için gerekli olan tüm veriler Dünya Bankası verilerinden sağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti verileri baz alınarak 1980 ile 2015 yılları arasını kapsayacak şekilde ele alınmaktadır. Yukarıda belirtilen değişkenler temel alınarak

seçilen veriler ile metodoloji kısmında belirtilen şekilde modeller oluşturulmuştur. Bu modeller basit en küçük kareler yöntemi (OLS) kullanılarak analiz edilmektedir. Bu analizler Eviews10 uygulaması yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin sahip olduğu ekonomik verilerin durağanlığı ise Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testleri uygulanarak ölçülmektedir.

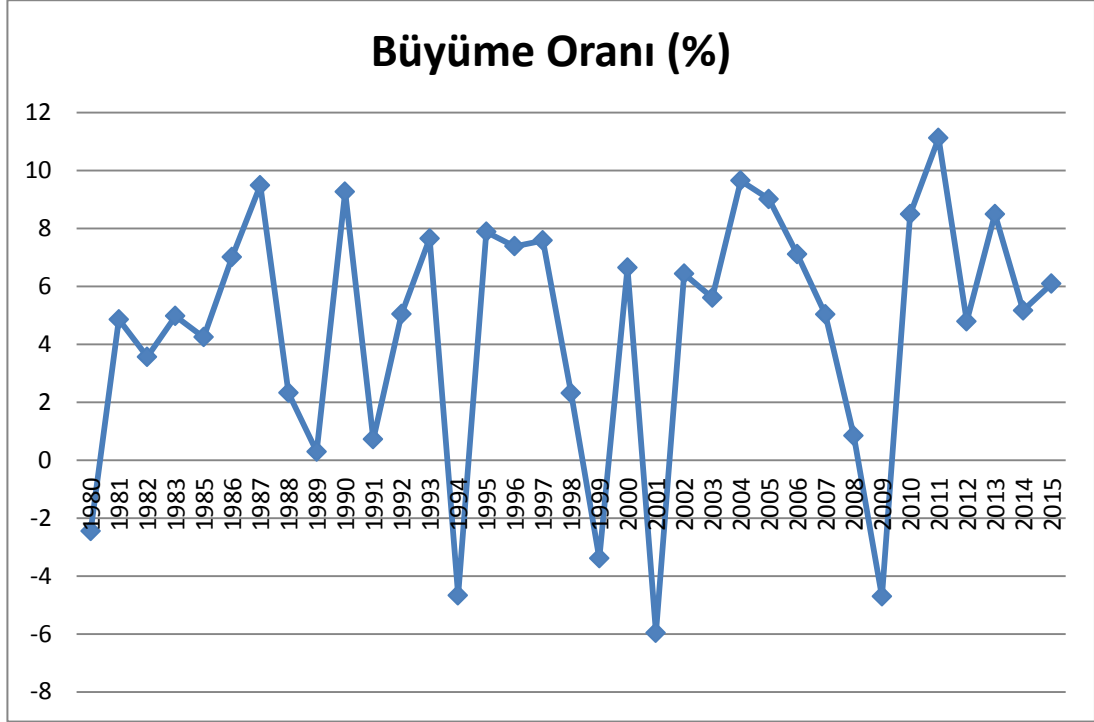
Bölüm 2

TÜRKİYE’DE EKONOMİK BÜYÜMEYİ ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER

Türkiye ekonomisinin büyümesine etki eden ve literatürde de etken faktörler olarak belirtilmiş değişkenlerin zaman içinde nasıl değiştiği ve bu değişkenlerin ayrılmış olan 12 yıllık zaman dilimlerinde ne boyutta şekillendikleri aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

2.1 Büyüme Oranı

Türkiye’nin sahip olduğu büyüme oranları aşağıdaki grafikte sunulmaktadır. 1980-2015 yılları arasındaki ulaşılan büyüme oranları incelendiğinde verilerin sahip olduğu dalgalanmalar gözlemlenmektedir.

Şekil 1: Büyüme Oranı (%)

Tablo 1: Büyüme Oranı Ortalamaları

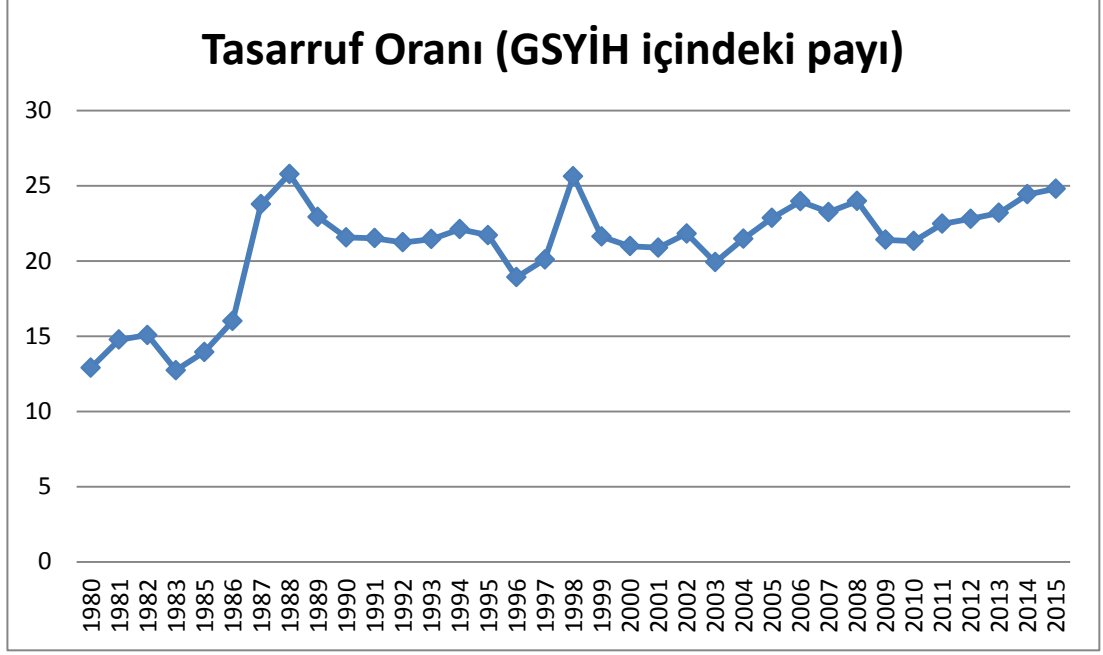
DEĞİŞKEN ADI	YIL	TR
GSYİH BÜYÜME (% ORANI)	1980-1991	4.24
GSYİH BÜYÜME (% ORANI)	1992-2003	3.54
GSYİH BÜYÜME (% ORANI)	2004-2015	5.92
ORTALAMA	1980-2015	4.57

Yukarıda belirtilen grafik ve dönemsel tabloya bakıldığında, Türkiye'nin ekonomik büyüme konusunda pek istikrar sağlamadığını görülmekte ve bu da istikrar politikalarının verimli bir şekilde uygulanamadığını göstermektedir. 1980 yılına bakıldığında büyüme oranı sıfırın altında bir değere sahip olduğu ve devam eden

yıllarda ise yükselmeye başladığı gözlemlenmektedir. Ayrıca 1980 yılı ile 1991 yılları arasında ortalama %4.24 seviyesinde bir büyümeyle karşılaşmıştır. Devam eden dönemde 1992-2003 yılları arası ortalama büyüme oranı %3.54 seviyesinde kalmış ve diğer dönemlere daha göre düşük bir seviyede olduğu görülmüştür. 2004-2015 yılları arasına bakıldığında %5.92 ile gözlemlenen yılların en yüksek ortalamasına ulaşmıştır. Bu yıllarda hükümetin yürüttüğü ekonomik büyüme politikaları sonucu böyle bir ivme kazanılmıştır. 1980-2015 arası 36 yıllık seri incelendiğinde büyüme oranlarının genel ortalaması %4.57 olarak görülmektedir. 2001 senesinde %-5.96 ile serinin en düşük büyüme oranı 1992-2003 arası dönemde gerçekleşmiş, 2011 yılında ise %11.11 ile en yüksek büyüme oranı 2004-2015 yılları arasında kaydedilmiştir. Genellikle ekonomik kriz dönemlerinde büyüme oranlarında düşüş yaşanmaktadır. Özellikle 2001 yılında yaşanan finansal kriz Türkiye ekonomisine zor zamanlar yaşatmıştır. Analiz edilen 36 yıllık veriler arasında yaklaşık %-6'lık bir oran ile en düşük büyüme oranı yaşanan yıl olmuştur. Politik ve aşırı borçlanmalar sonucu oluşan bu ekonomik krizler ülkenin ekonomik açıdan istikrar sağlamasını zorlaştırmıştır ve uygulanan politikaların etkinliğini yitirmesine neden olmuştur.

2.2 Tasarruf Oranı

Ekonomik büyümeyi etkileyen diğer önemli faktörlerden biri ise tasarruflardır. Türkiye verilerine göre ilgili yıllarda tasarrufların GSYİH içindeki payı %12 ile %25'i arasında kayıtlara geçmiştir. Aşağıdaki grafikte tasarruf oranlarının GSYİH içindeki payları gösterilmektedir.

Şekil 2: Tasarruf Oranı (GSYİH içindeki payı)

Tablo 2: Tasarruf Oranı Ortalamaları

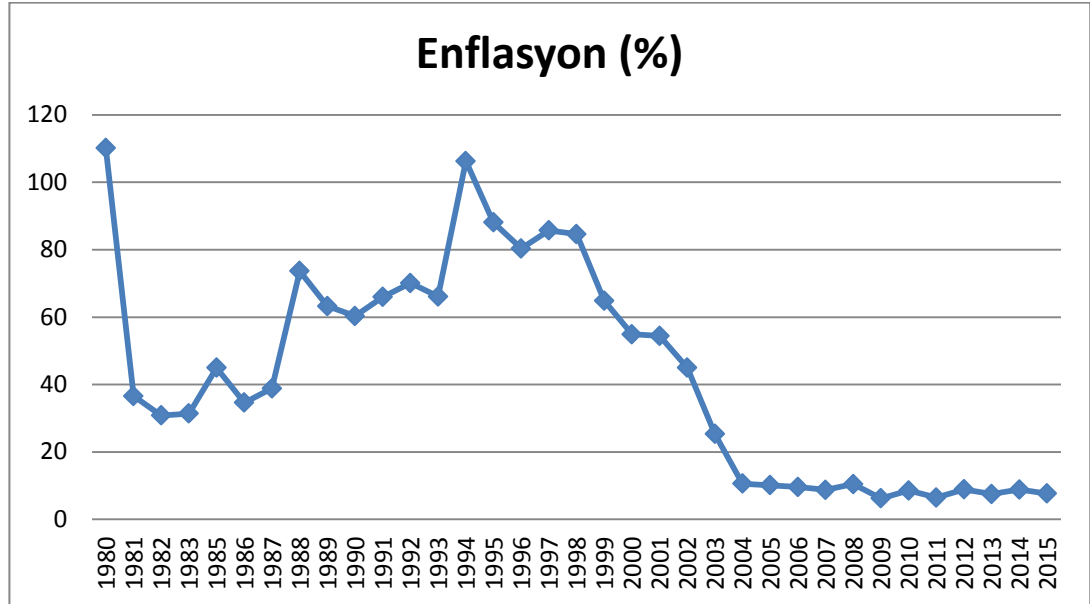
DEĞİŞKEN ADI	YIL	TR
TASARRUF	1980-1991	17.85
TASARRUF	1992-2003	21.36
TASARRUF	2004-2015	22.99
ORTALAMA	1980-2015	20.72

Bu bağlamda incelendiğinde tasarruf oranları ortalama %20 ve %25 arası bir seviyede seyir göstermektedir. Türkiye, tasarruflar açısından kalkınmakta olan ülkelere bakıldığında birçok ülkenin ortalamasının altında kalmaktadır (Sancak, Demirci 2012). 1980-1991 arası olan dönemde %17.85 ortalama ile en düşük seviyede görünen tasarruf oranları ileri dönem ortalamalarında artış gösterdiği

gözlemlenmektedir. Sırasıyla 1992-2003 yılları arasında ortalama %21.36 ve 2004-2015 yılları arasında ise ortalama %22.99 ile yükselişine devam etmektedir. Tasarruf oranları 1983 yılında %12.73 ile en düşük seviyesinde görülürken, 1988 yılında %25.77 ile en yüksek seviyede karşımıza çıkmaktadır. Tasarruf oranlarını genel ortalama yönünden incelediğimizde ise %20.72 gibi bir oranla gözlemlenir. Türkiye’de yaşanan bu istikrarsızlık uzun vadede yatırımları etkilemektedir. Ekonomik ve politik krizler, paraya olan talebi arttırmaktadır. Bu bağlamda piyasalardaki belirsizlik tasarruf oranlarının düşmesi ile sonuçlanmaktadır.

2.3 Enflasyon Oranı

Enflasyon piyasadaki para arzının artışı sonucu paranın değerinde meydana gelen düşüşlerle alakalıdır (Karakayalı, 2002). Ekonomik olarak ülkeleri en fazla etkileyen unsurlar arasında enflasyon oranları gösterilebilir. Türkiye’nin incelenen yıllar için sahip olduğu enflasyon oranları aşağıdaki grafikte gözlemlenmektedir.

Şekil 3: Enflasyon Oranı (%)

Tablo 3: Enflasyon Oranı Ortalamaları

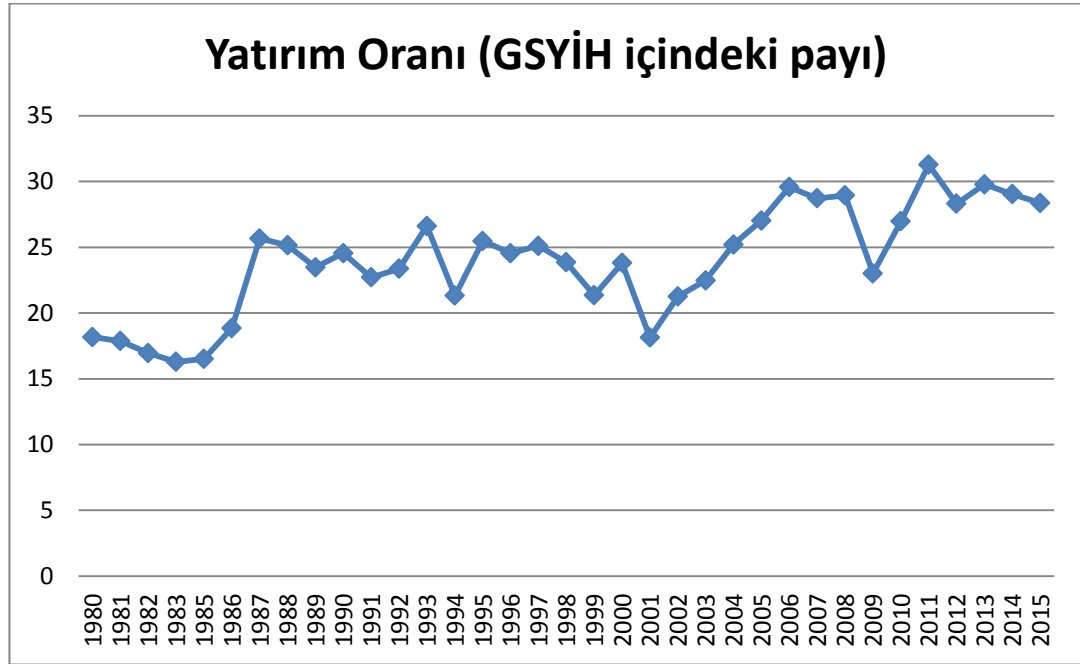
DEĞİŞKEN ADI	YIL	TR
ENFLASYON	1980-1991	53.25
ENFLASYON	1992-2003	68.8
ENFLASYON	2004-2015	8.64
ORTALAMA	1980-2015	43.56

Verilere bakıldığında, enflasyon oranlarında 1999 tarihine kadar bir istikrar sağlanamadığı gözlemlenmektedir. 1999 yılından sonra 2004 yılına kadar bir düşüş eğilimi ve sonrasında 2015 yılına kadarda düşük enflasyon oranlı bir istikrarın sağlandığı gözlemlenmektedir. 1980 döneminde yaşanan ekonomik kriz, ekonomiyi %110.17'lik oran ile 36 yıllık serinin en yüksek enflasyon seviyesine taşımıştır. 2009 yılında ise %6.25'lik bir oran ile Türkiye'deki en düşük enflasyon seviyesine ulaşıldığı görülmektedir. 1980-1991 yılında Türkiye'de enflasyon, ortalama %53.25'lik bir oranda görülmektedir. İkinci dönem olarak 1992-2003 yılları arasında ise enflasyon %68.8 oranında yaşanmıştır. En yüksek enflasyon oranı bu ikinci dönemde gerçekleşmiştir. Son olarak 2004-2015 arası dönemde ise enflasyon 1980 ve 2015 yılları arasında en düşük ve istikrarlı seviyede kalarak %8.64'lük bir ortalama ile karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de enflasyon oranlarının 1980 ve 1994 yılında bu seviyede yüksek olmasının en büyük sebepleri arasında yönetim tarafından doğru bir şekilde yürütülemeyen ekonomik büyüme ve kalkınma politikaları vardır. Yönetimde kaynaklanan bu sorunların başlıca sebepleri, iç ve dış borçlanmaların artması ve bu borçların merkez bankası rezervleriyle kapatılmaya

çalışılmasıdır (Kumcu, 2000). Bunun yanında 1994 yılında ise enflasyon oranlarında yaşanan yüksek oranlı artış yine kontrolsüz borçlanma ve vergi sisteminde oluşan düzensizlikler sebebiyle gerçekleşmiştir (Aydoğan, 2004).

2.4 Yatırım Oranı

Yatırımlar, bir ülke için büyüme sağlayan değişkenler arasında önemli bir yer almaktadır. Türkiye’de büyümeyi arttırmak ve üretim için altyapı sağlamak amacıyla yapılan tasarruflar büyük öneme sahiptir. Aşağıdaki grafikte yer alan değerler Türkiye için 1980 ve 2015 yılları arasındaki yatırım oranlarını göstermektedir.

Şekil 4: Yatırım Oranı(GSYİH içindeki payı)

Tablo 4: Yatırım Oranı Ortalamaları

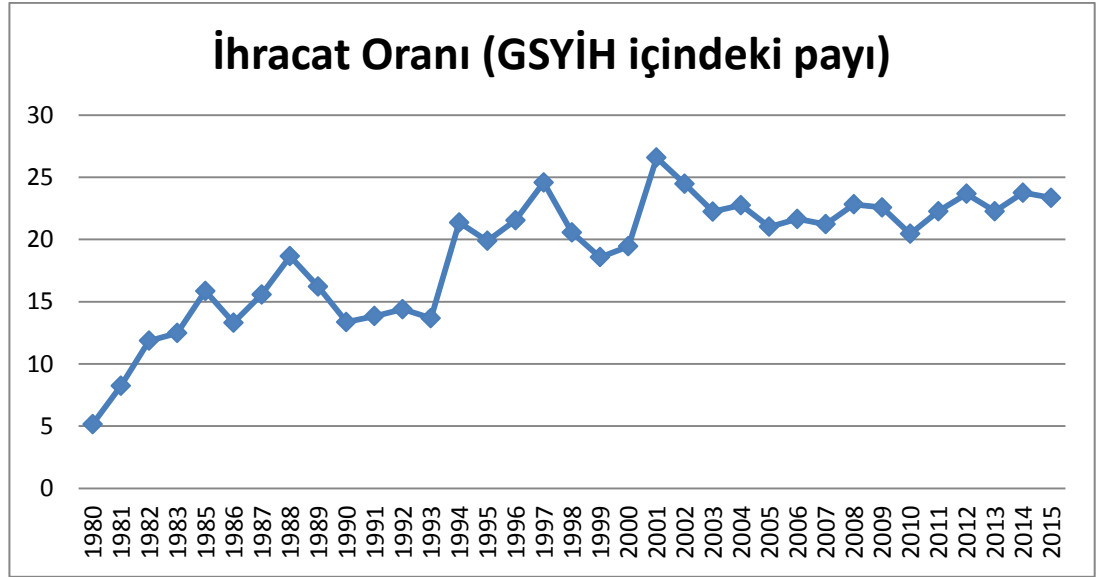
DEĞİŞKEN ADI	YIL	TR
YATIRIM	1980-1991	20.19
YATIRIM	1992-2003	23.1
YATIRIM	2004-2015	28.01
ORTALAMA	1980-2015	23.77

Grafik üzerindeki veriler göz önüne alındığında, 1980 ve 2015 arasındaki 36 yıllık zaman zaman serisi içinde Türkiye'nin sermaye yatırımlarının GSYİH içindeki oranı %23.77'lik bir ortalama ile gözlemlenmektedir. Sermaye yatırımlarının GSYİH'ye oran olarak gözlemlenen yıllar içerisinde 1984 yılında minimum seviyede %16.18'lik bir oranla, 2011 yılında ise maksimum seviyede %31.26 oranla pay almaktadır. 1980-1991 yılları arası ilk döneme bakıldığında %20.19'luk bir oranda, 1992-2003 arası ikinci dönemde %23.01'lik bir oranda, son olarak ise 2004-2015 arası üçüncü dönemde ise %28.01'lik bir oranda olduğu gözlemlenmiştir. Her dönem büyüme kaydeden yatırım oranları, ilk döneme göre ikinci dönem %14, ikinci döneme göre ise üçüncü dönemde %21 oranında sıralı bir büyüme kaydettiği saptanmıştır. Yapılan sermaye yatırımları ülke içindeki üretim kapasitesini arttırmaktadır. Kapasite artırılıp üretimin bir istikrara ulaştırılması genel ekonomik değişkenleri düzenleyici etkiye sahip olacaktır. Türkiye'de yapılan yatırımlar iktisadi ve siyasal olaylar karşısında yönelim göstermektedir. Yatırımın düştüğü yılların çoğunda ekonomik durumun kötüye gittiği hatta kriz döneminde olduğu

gözlemlenmektedir. Yatırımlar ekonomik istikrarlılıkla doğru yönlü bir hareket içindedir.

2.5 İhracat Oranı

Ekonomik büyüme ve ihracat, birbirini destekleyen iki unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İhracata dayalı büyüme ekonomik istikrar açısından kısa ve uzun vadede ülkelerin kalkınması için önemlidir. Analiz edilen yıllar için Türkiye’de gerçekleşen ihracat oranları aşağıdaki grafikte incelenebilir.

Şekil 5: İhracat Oranı (GSYİH içindeki payı)

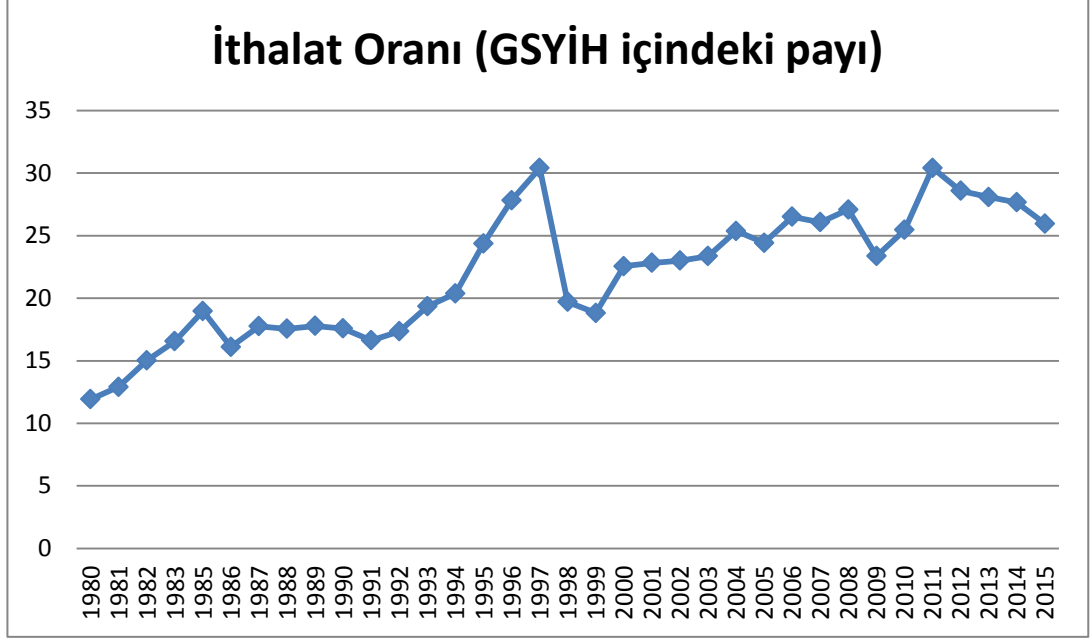
Tablo 5: İhracat Oranı Ortalamaları

DEĞİŞKEN ADI	YIL	TR
İHRACAT	1980-1991	13.34
İHRACAT	1992-2003	20.61
İHRACAT	2004-2015	22.31
ORTALAMA	1980-2015	18.75

Türkiye’de 36 yıllık olan 1980-2015 yılları arasındaki verilere bakıldığında aritmetik ortalama olarak %18.75’lik bir oranda olduğu görülmektedir. İhracat verileri yukarıdaki tabloda dönemsel olarak verilen ortalamalara bakıldığında yıllar içinde dönemsel olarak artış göstermiştir. 1980-1991 arasındaki dönemde ihracatın GSYİH içindeki oranı %13.34 olarak görülmekte, devam eden dönemde 1992-2003 yılları arasında ise %54 oranında artış göstererek %20.61 oranında bir seviyeye yükselmiştir. Son dönemde ise ihracatın bir önceki döneme göre %8 büyüyerek %22.31’lik bir seviyeye yükseldiği görülmektedir. İhracat oranları %5.16’lık oran ile 1980 yılında genel zaman serisinin en düşük seviyesinde görülmekte ve %26.57 ile 2001 yılında 36 yıllık zaman serisinin en yüksek oranına ulaşmaktadır. İhracat ekonomiyi dengeye getiren değişkenlerdendir. Bir ülkenin para biriminin değerine göre artış veya azalış göstermektedir. Ekonomik olarak kriz yaşanan dönemlerde enflasyonda gerçekleşen artış paranın değerini düşürmektedir. Bunun sonucu olarak ticaret yapılan ülkeler daha az maliyet ile mal ve hizmet satın aldıkları için ihracat oranını arttırmaktadırlar. Bu sebeple ekonomik daralmalar ile ters yönlü bir grafik çizmektedir. Kriz dönemlerinde özellikle 2001 yılında ihracat ekonomik duruma karşı bir yönde hareket göstermiştir.

2.6 İthalat Oranı

İthalat değişkeni ekonomik büyümede cari dengeyi sağlamak açısından önemlidir. İhracat ile ithalat oranları birbiriyle denk bir grafik çizmelidir. Bu denge sağlandığında iktisadi büyümeye olumlu etkide bulunabilir. Oluşan cari açıklar ise bunun tam tersi sonuç vermektedir.

Şekil 6: İthalat Oranı(GSYİH içindeki payı)

Tablo 6: İthalat Oranı Ortalamaları

DEĞİŞKEN ADI	YIL	TR
İTHALAT	1980-1991	16.53
İTHALAT	1992-2003	22.49
İTHALAT	2004-2015	26.57
ORTALAMA	1980-2015	21.86

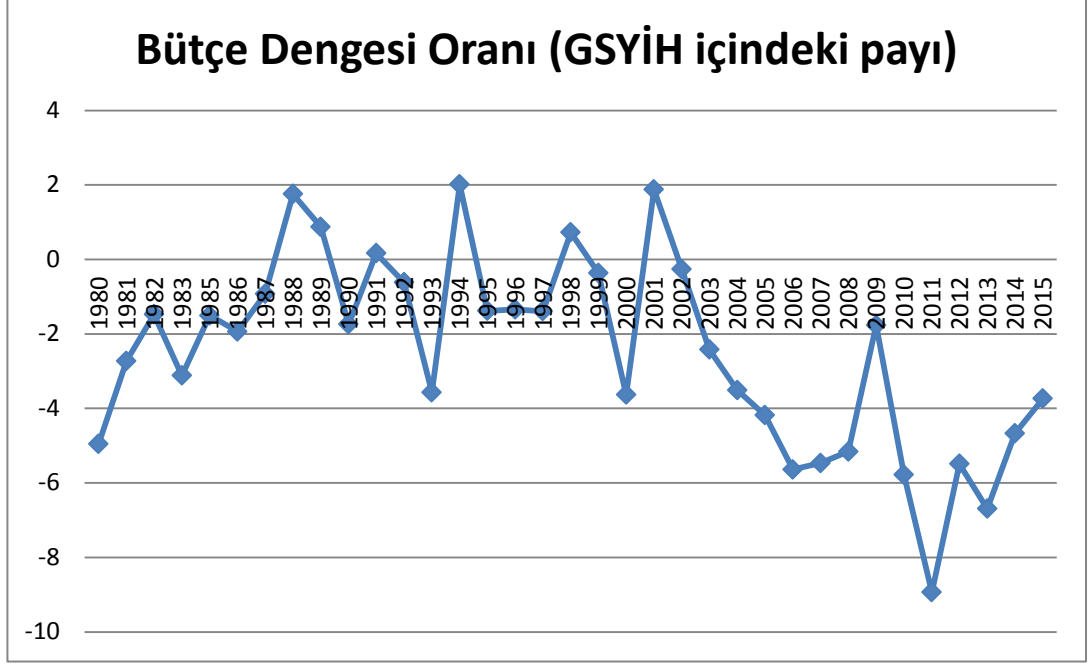
Türkiye'nin 1980-2015 yılları arasında sahip olduğu ithalatın GSYİH içindeki oranlarına ilişkin veriler yukarıdaki grafikte verilmiştir.

Bu doğrultuda incelenecek olursa, 1980-1991, 1992-2003 ve 2004-2015 olarak on iki yıllık üç farklı dönemde verilere bakıldığında ithalatın GSYİH içindeki ortalama oranları sırası ile; %16.53-%22.49 ve %26.57'lik oranlarla gözlemlenmektedir. 1980

yılından 2015 yılına kadar düzenli olmasa da seri içerisinde bir artış eğilimi göstermektedir. Bir önceki ihracat tablosunda görüleceği gibi ithalat oranları her zaman ihracat oranlarının üzerinde bir seviyede devam etmektedir. GSYİH'nin içinde incelenen ithalat oranları %11.92'lik oranla 36 yıllık serinin en düşük seviyesi 1980 yılında görülüyor iken, %30.40'lık bir oran ile 2011 yılında ise en yüksek seviyede gözlemlenmektedir. Zaman serisinin genel olarak GSYİH içindeki aritmetik ortalaması %21.86 oranında olduğu saptanmaktadır. 1980 yılı itibariyle Türkiye'de tasarlanan ekonomik liberalizasyonlar sonucu ithalat ekonomide önemli bir yer edinmiştir. 1997 yılındaki artış ihracat oranları ile aynı doğrultuda gerçekleşmiştir. Yaşanılan bu durum sonucunda ekonomik büyüme oranı %7'lik bir seviyede gözlemlenmiştir. Başarılı bir dış ticaret örneği sergilenmiştir. Daha sonra 2011 yılında en yüksek ithalat seviyesinde yine aynı senaryo yaşanmış, ithalatla birlikte ihracat artış göstermiş ve ekonomik büyüme oranı %11 seviyesinde gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesi sağlandığında ekonomik büyüme aynı yönlü olarak hareket etmektedir.

2.7 Bütçe Dengesi Oranı

Bir ekonomi için bütçe dengesi o ülkenin gelişebilmesiyle doğru orantılıdır. Bu değişken hükümetin gider ve gelirlerinin birbirine olan oranını gösterir. Bütçede oluşan açıklar ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Şekil 7: Bütçe Dengesi (GSYİH içindeki payı)

Tablo 7: Bütçe Dengesi Ortalamaları

DEĞİŞKEN ADI	YIL	TR
BÜTÇE DENGESİ	1980-1991	-1.49
BÜTÇE DENGESİ	1992-2003	-0.86
BÜTÇE DENGESİ	2004-2015	-5.08
ORTALAMA	1980-2015	-2.48

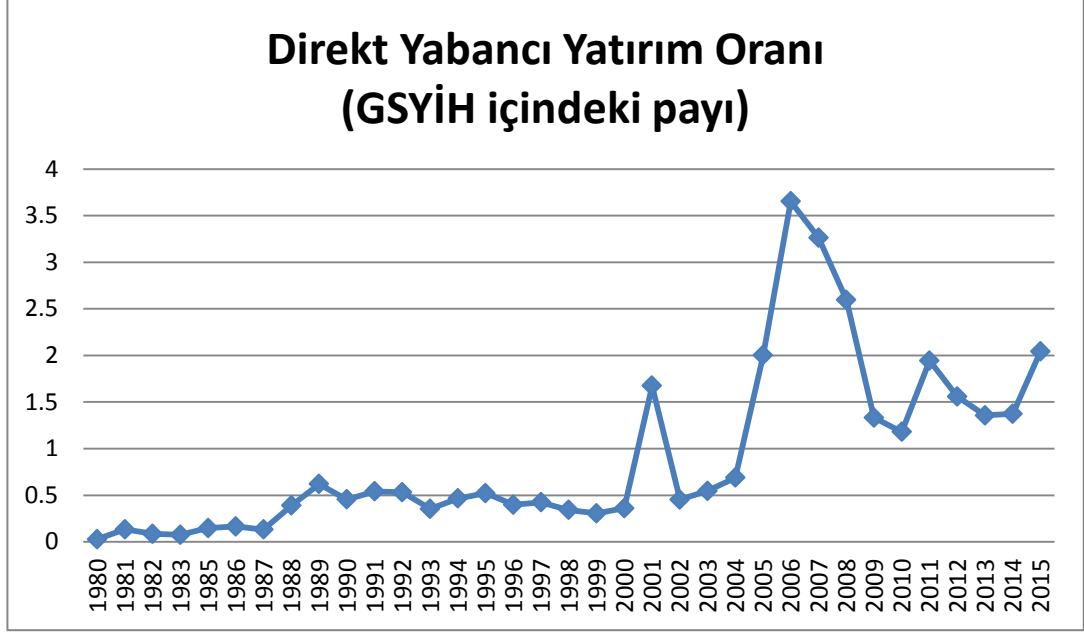
Türkiye'nin 1980 yılından 2015 yılına kadar içinde bulunduğu döneme ilişkin bütçe dengesi verileri yukarıdaki grafikte verilmiştir.

Bu bağlamda, ülkenin bütçe açık ve fazlası incelendiğinde genel olarak sıfırın altında değerlere sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum bütçe dengesinin genellikle

açık verdiği tüm zaman serisinin ortalaması alındığında, 1980-2015 yılları arasında Türkiye'nin bütçe dengesinin GSYİH içinde %-2.48'lik bir seviyede olduğu görülmektedir. 1980-1991 yılları arasında ortalama %-1.49'u olan bu oran, 1992-2003 yılları arasında %-0.86 gibi bir oranla bir önceki dönemin ortalamasına göre bütçe açığının azaldığı görülmektedir. Fakat 2004-2015 yıllarındaki veriler incelendiğinde %-5.08'lik oran ikinci döneme göre kıyaslandığında büyük bir oranda yükseldiği göze çarpmaktadır. Söz edilen yıllar arasında bütçe dengesi en yüksek %-8.93 ile 2011 yılında, en düşük %2.01 ile 1994 yılında görüldüğü saptanmıştır. Türkiye'de 36 yıllık seri içinde belli yıllarda bütçe dengesi sıfıra yakın, az sayıda pozitif ve genelde negatif sonuçlar vermiştir. Bu sonuçlara bakılacak olursak eğer bütçede oluşacak açık durumu ülkeyi iç borçlanma durumuna sokacaktır. İç borçlanma halinin telafisi için devlet para arzına gidecek ve piyasada para miktarı artacağı için enflasyon ortaya çıkacaktır. Bu durum uzun vadede ekonomik büyümeye olumsuz etki edecektir.

2.8 Direkt Yabancı Sermaye Yatırımı Oranı

Direkt yabancı sermaye yatırımları gelişmekte olan ülkeler için önemli bir ekonomik değişkendir. Türkiye gibi ülkelere milli sermaye artışını korumak ve tasarrufları arttırmak amacıyla tercih edilen bir unsurdur (Kar, Tatlısöz, 2008). Türkiye'ye 1980-2015 yılları arasında yapılan direkt yabancı sermaye yatırımlarının GYSİH içindeki oranları aşağıdaki grafikte verilmektedir.

Şekil 8: Direkt Yabancı Yatırım Oranı (GSYİH içindeki payı)

Tablo 8: Direkt Yabancı Sermaye Yatırımı Ortalamaları

DEĞİŞKEN ADI	YIL	TR
YABANCI D.YAT.	1980-1991	0.24
YABANCI D.YAT.	1992-2003	0.53
YABANCI D.YAT.	2004-2015	1.91
ORTALAMA	1980-2015	0.89

Veriler üzerinde bir analiz yapıldığında Türkiye’de direkt yabancı yatırımlar genel olarak GSYİH’nin içinde düşük oranlarda karşımıza çıkmaktadır. 1980’den 2015 yılına kadar direkt yabancı yatırımlarda artan bir grafik karşımıza çıkmaktadır. Genel bir aritmetik ortalama alındığında %0.89’luk bir orana ulaşılmaktadır. 1980-1991 yılları arasında ortalama %0.24 ile en düşük seviyede iken, 1992-2003 yılları arasında %0.53 seviyesine ulaşmış ve 2004-2015 yılları arasında ise en yüksek

seviye olan %1.91'lik bir oranda GSYİH içindeki paya sahip olduğu saptanmaktadır. Direkt yabancı yatırımlar %0.02 oranı ile zaman serisinde en düşük oranı 1980 yılında, en yüksek yatırım seviyesine ise %3.65 ile 2006 yılında ulaşmaktadır. 1980 yılından itibaren sürdürülen liberal ekonomik politikalar 2000 yılına kadar direkt yabancı yatırımlar üzerinde pek etkili olmamıştır. 2000 yılı ile birlikte daha etkili bir hal alan bu değişken Türkiye'nin ekonomik yapısında yerini almıştır. Ancak ekonometrik analizlerde Tablo 13'te belirtilen model 4 incelendiğinde Türkiye ekonomisi için pek anlamlı bir değişken olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ekonomik büyümeye olan etkisi çok düşük bir oranda görülmektedir. 2006 yılında en yüksek seviyeye ulaşan bu değişken, karşılık olarak diğer değişkenlerden bir karşılık bulamamıştır. Yatırımın artması tasarrufların artmasında etkili olmamıştır.

Bölüm 3

LİTERATÜR TARAMASI

Türkiye için ulusal ve uluslararası alanda Türkiye'deki ekonomik büyüme üzerine pek çok çalışma karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu enflasyon ve dış ticaret üzerine, genellikle ihracata dayalı büyüme modelini göz önüne alan çalışmalar olduğu görülmektedir.

Akgül ve Özdemir (2011) Türkiye için yaptıkları çalışmada enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi iki-rejimli TAR modelini kullanarak incelemiştir. Bu inceleme sonucunda istatistiksel anlamda eğer enflasyon düşük bir oranda ise ekonomik büyüme ile arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu saptamış fakat ilerleyen incelemeler sonucu enflasyonun artması, ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Tarı ve Kumcu (2005) tarafından yapılan çalışma öncelikle grafikler ile ekonomik büyümenin analizini saptamaya çalışmış daha sonra korelasyon analizi kullanarak ekonomik büyüme ve diğer değişkenler (sermaye hareketleri, cari açıklar, kamu açıkları, enflasyon ve faiz oranları) arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda Türkiye'deki büyümenin istikrarsız olmasının ana sebeplerinden birinin enflasyon oranlarındaki düzensizlik olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye'de yaşanan bütçe açıklarının para emisyonu yolu ile finanse etmeye çalışmanın kronik enflasyona yol açtığı gözlemlenmiştir. İlişkisel olarak ekonomik büyüme ile

enflasyon arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Bunun önüne geçebilmek için ise kısa dönemli politikalar ve önlemler olarak uzun vadede sürdürülebilir istikrarlı bir büyüme sağlanabileceği savunulmuştur.

Türkekul (2007) çalışmasında Türkiye'nin 1988:1-2005:4 dönemleri arasında sahip olduğu enflasyon oranlarını inceleyerek, bu veriler üzerinden Granger nedensellik ve VAR analizi yöntemlerine göre enflasyon ve ekonomik büyümenin sahip olduğu ilişkiye değinmeyi amaçlamıştır. Bu incelemeler sonucu enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğini ve enflasyon ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu saptamıştır. Özellikle tarım sektöründe enflasyonun büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması için fiyat istikrarının sağlanması gerektiğini öne sürmüştür.

Uysal, Mucuk ve Alptekin (2008) ekonomik büyümenin iktisadi açıdan önemini vurgulamış ve ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için enflasyon ile ekonomik büyümenin ilişkisini, VAR analizi, koentegrasyon testi ve Granger nedensellik analizini kullanarak incelemiştir. 1950-2006 yılları arası Türkiye'deki enflasyon verileri incelenerek ekonomik büyüme arasındaki ilişki araştırılmıştır. VAR analizini kullanarak elde edilen bulgular, koentegrasyon testi ile uzun dönemde değişkenlerin birbirleriyle eşbütünleşik olmadığını ortaya koymuştur. Granger nedensellik analizi ile enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki ortaya koymuştur. Bu bilgiye ilave olarak ekonomik büyümenin sağlanması için Türkiye'de genel fiyat düzeyinde istikrarın sağlanması gerekmektedir.

Karaçor, Şaylan ve Üçler (2009) 1990 ve 2005 arası Türkiye'deki enflasyon oranlarının üçer aylık veriler halinde analizini gerçekleştirmiştir, bu doğrultuda eş bütünleşme ve nedensellik analizleri üzerinden verileri test etmiş ve eş bütünleşme testi sonuçlarına göre enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Yine uygulanan Granger testi ve VAR analizi sonuçları eş bütünleşme testi sonuçlarıyla aynı şekilde enflasyon değişkeninin ekonomik büyüme ile negatif yönlü bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Artan (2008) 1987-2003 arası zaman üçer yıllık serilerine göre enflasyon ve enflasyon belirsizlikleri GARCH analizi ve ko-entegrasyon modeli kullanılarak incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre Türkiye'nin içinde bulunduğu istikrarsızlık enflasyonun belirsizliğini getirmektedir. Bu belirsizlik ekonomik büyümeyi enflasyondan daha fazla etkilemektedir. Enflasyon oranlarındaki %1'lik artış %0.56 oranında ekonomik büyümenin azalmasına sebep olurken, enflasyondaki %1 belirsizlik ekonomik büyümenin %3.95 oranında azalmasına yol açmaktadır. Ülke genelinde fiyat istikrarı sağlanması halinde enflasyon sorununun aşılabileceği ve bir eşik enflasyon oranı hesaplanarak hesaplamaların doğruluğunun bir enflasyon kısıtı üzerinden hesaplanabilmesi olasıdır.

Karaca (2003) tarafından 1987-2002 arası veriler üçer aylık dönemler halinde incelenmiş ve ilgili dönemde Türkiye'de enflasyonun ekonomik büyümeye karşı negatif bir etkisi olduğu ortaya koyulmuştur. Enflasyonda gerçekleşen 1 birimlik artışın ekonomik büyüme üzerinde 0.37 birimlik bir azalışa yol açtığı saptanmıştır. Verilerin, ADF birim kök testine tabi tutularak durağan olup olmadığı tespit edilmiş, sonrasında ise Granger nedensellik analizi çıktılarına göre sonuca bağlanmıştır.

Terzi (2004) tarafından 1924-2002 yılları arasındaki zaman serileri incelenmiş ve Türkiye’de enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi olduğu ortaya koyulmuştur. Yapılan EKK korelasyon ve nedensellik analizleri sonucunda uzun vadede istikrarlı bir büyüme sağlayabilmek için bu seviyede bir enflasyondan kurtulmak gerektiği öne sürülmüştür. Enflasyon düşürücü mali politikalar sürdürülmeli, ekonominin genişlemesi için ise ihracat oranlarının artırılarak büyüme için sürekliliği sağlayıcı bir ortam oluşturulması amaçlanmalıdır.

Berber ve Artan (2004) 1987:1-2003:2 dönemleri arası zaman serilerini kullanarak yaptıkları analizler üzerine, Türkiye’de enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Granger analizi kullanarak veri analizi yapılmıştır. Bu sonuçlara göre enflasyon oranında meydana gelebilecek %10’luk bir artışın ekonomik büyümeyi %1.9 oranında azalttığı belirlenmiştir. Farklı endekslere (TÜFE-TEFE) göre enflasyon hesaplamaları ayrı olarak değerlendirilse de enflasyonun ekonomik büyümeyle olan ilişkisi değişmemiştir. Nedensellik analizi uygulanan bu iki değişken bulunan modele ilişkin sonuçlar incelendiğinde enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır.

Şimşek (2003) yaptığı araştırmada; koentegrasyon prosedürü, hata düzeltme modeli ve nedensellik testlerini uygulayarak ekonomik büyümenin ihracat ile olan ilişkisini anlamaya çalışmıştır. Yapılan testler sonucunda Türkiye’de ihracatın ekonomik büyümeye katkısı açısından bir buldu elde edememiştir. Fakat nedensellik testi sonuçlarına bakıldığında çıktının yani ekonomik büyüme oranlarının artmasından ihracat oranlarının artmasına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi ortaya koymuştur. Aynı zamanda Türkiye ekonomisinde ihracata dayalı büyüme stratejisinin geçerli olmadığını saptamıştır.

Korkmaz (2014) 1998:1-2013:3 dönemleri arası Türkiye’de var olan ihracat oranları incelenmiş ve ihracatın büyümeye pozitif bir etkide bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar için Granger nedensellik testi uygulanmış ve konu ile ilgili sonuçlar elde edilmiştir. İhracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki içinde olduğu ortaya konulmuştur. İhracatın artışı ekonomik büyümenin yükselmesine sebep olacak fakat ihraç edilen ürünler ithal ara mallarla sağlanıyor ise ihracat dolaylı olarak ithalat oranlarını arttıracaktır, durum bu olsa dahi Türkiye cari açığa sahip bir ülke olarak büyüme devam edebilecektir.

Demirhan (2005) yaptığı araştırmalarda Türkiye’deki ihracat ile ekonomik büyüme arasında, ekonomik büyümeden ihracata doğru tek yönlü bir ilişki saptamıştır. İhracattan ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi saptanmamıştır. Bir diğer taraftan ithalattan ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi ortaya koyulmuştur. Nedensellik ilişkisi saptanmamasına rağmen ihracatın artırılması ekonomik büyümenin artışıını etkileyen bir değişken olmadığını söylemenin yanlış olacağı vurgulanmıştır.

Temiz (2010) 1965 ve 2009 arasında Türkiye’de meydana gelen reel ihracat oranlarını incelemiştir. Granger nedensellik testi uygulanan bu araştırmada, ekonomik büyümeden ihracata doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu inceleme sonucu ihracatın ekonomik büyüme ile kısa vadede belirsiz fakat uzun vadede olumlu bir etkisi olacağını saptamıştır.

Aktaş (2009) 1996-2006 yılları arasında Türkiye’deki ithalat ve ihracat verileri analizine göre, kısa vadede ithalat, ihracat ve ekonomik büyüme arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisi saptamıştır. Uzun vadede ise ihracattan ithalata, ithalattan

ihracata, ekonomik büyümeden ihracata ve ekonomik büyümeden ithalata doğru olan tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu ortaya konmuştur. Bu sonuçlar Johansen eşbütünleşme testi sonucu ulaşılan uzun dönemli ilişki testi doğrultusunda belirlenmiş ve nedenselliğin yönünü tayin edebilmek için ise hata düzeltme modeli kullanılarak yukarıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Saçık (2009) yaptığı bu çalışmada teorik literatür taramaları ile incelediği Türkiye’de dış ticaret faktörünün ekonomik büyümeye ne denli etki ettiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Teorik çalışmalar dış ticaret ile ekonomik büyümenin pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak dış ticaret, ekonomik büyümenin temelini oluşturan etmenlerden biri olduğu ortaya koyulmuştur.

Saraç (2013) 1989:2-2011:4 yılları arasında çeyreklik dönemler halinde zaman serileri incelenmiş ve ithalat ile ihracatın ekonomik büyümeye doğrudan ve pozitif bir etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır. Ekonominin daralma ve genişleme evreleri arasında bir farklılık yaşanmamıştır, ithalat ve ihracatın ekonomik büyümeye olan etkisi aynı kalmıştır.

Pata (2017) 1971-2014 yılları arasında Türkiye’deki dış ticaret oranlarını inceleyerek ekonomik büyümeye olan etkisi gözlemlenmiştir. Bu analizler sırasında değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılarak yapılan bu testlerde, Türkiye sisteminde dış ticaretin ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu etkinin ise pozitif yönlü olduğu anlaşılmıştır.

Ulusoy ve Cural (2004)'a göre devletin sahip olduğu iç borçlanmalar bütçeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Oluşan bütçe açıkları ise ekonomik büyümenin negatif yönlü etkilenmesine yol açmaktadır.

Kesbiç, Baldemir ve Bakımlı (2004) Eviews 3.1 paket programı yardımıyla yaptığı araştırmada belirlediği denklemler ve hipotezlerin verdiği sonuçlar doğrultusunda. Türkiye'de bütçe açıkları kısa vadeli borçlanma ve iç borçlanmayla telafi edilmeye çalışılıyor. Bütçede oluşan bu açık ve borçlanma enflasyonu yükseltmektedir, bu bağlamda incelendiğinde ise enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır.

Demir ve Sever (2008)'e göre Türkiye'deki iç borçlanma oranlarının artışı faiz oranları ve enflasyon üzerindeki olumsuz etkisini göstermektedir. Bu etkinin ekonomik büyümenin de olumsuz etkilenmesine sebep oluşturduğunu saptamıştır. Bu sonuçlar VEC modelleri kullanılarak elde edilmiştir. Bu bağlamda bütçe açıklarını finanse etmek için kullanılan kamu iç borçlanmalarındaki 1 birimlik artış ekonomik büyüme üzerinde 0.09'luk bir azalışa neden olmaktadır.

Kar ve Taban (2003)'ün çalışmasında Kremers, Ericsson ve Dolado tarafından uygulanan eş-bütünleşme teslerini uygulanarak, 1971 ve 2000 yılları arasında yapılan yurtiçi yatırımları çeşitli kalemlere göre işlenmiştir. Bu bağlamda eğitim ve sosyal güvenlik harcamalarının ekonomik büyümeye pozitif etkide bulunduğunu, sağlık harcamalarının ise ekonomik büyüme için negatif etkiye sahip olduğunu ortaya çıkartmıştır. Bunun dışında altyapı harcamalarının ise bu konuda etkisiz olduğu öne sürmüştür.

Berber (2003) Johansen-Juselious koentegrasyon testlerini uygulayarak ekonomik büyümenin yatırımlarla ilişkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Türkiye için, kamu ve özel sektör yatırımlarına göre incelendiğinde elde edilen bulgular, yatırımların ekonomik büyümeyle direkt olarak pozitif bir ilişkide olduğunu göstermektedir. Fakat özel sektör yatırımlarının ekonomik büyüme için kamu yatırımlarına göre daha fazla etkilediği belirlenmiştir. Söz konusu sonuçlara göre özel sektör yatırımlarındaki %10'luk bir artış ekonomik büyüme için %5.6 oranında arttırırken, kamuya yapılan yatırımlarda meydana gelen %10luk bir artış ekonomik büyümenin %2.7 oranında artmasını sağlamakta olduğu ortaya çıkmıştır.

Sancak ve Demirci (2012) Türkiye'deki tasarrufların GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) içindeki payının dünya geneline kıyaslandığında bu oranın oldukça düşük olduğunu öne sürmüştür. Yapılan çeşitli teorik literatür çalışmaları incelenerek tasarrufların ekonomik büyüme üzerinde etkisinin nasıl olacağı üzerine bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu konu üzerine, Türkiye'nin sahip olduğu bu oranlar ekonomik büyüme açısından incelendiğinde ulusal tasarrufların, ekonomik büyüme için etkisi hem uzun hem de kısa vadede pozitif yönlü olarak tespit edilmiştir.

Örnek (2008) VAR yöntemini kullanarak incelediği değişkenler arası nedensellik ilişkileri sonucu Türkiye'nin 1996:4-2006:1 yılları arasındaki geçmiş verilerine ait 3'er aylık dönemler halinde sunulan yurtdışı yatırımları ve yurtiçi tasarrufları oranlarını incelenmiştir. Yurtiçi tasarruflar uzun ve kısa vadede ekonomik büyüme için pozitif olarak etkilemektedir. Fakat yurtdışı yatırımları kısa vadede tasarruflar için pozitif yönlü ilişkide olsa bile uzun vadede negatif olmaktadır. Sonuç olarak tasarruflar uzun ve kısa vadede, yabancı yatırımlar ise sadece kısa vadede ekonomik

büyümeye pozitif bir etkiye sahiptir. Uzun vadede yabancı yatırımların ekonomik büyümeye etkisi negatiftir.

Barış ve Uzay (2015) Johansen eşbütünleşme analizi, Granger nedensellik analizi ve Toda-Yamamoto nedensellik analizi testlerini kullanarak 1960-2012 yılları arası Türkiye için tasarruf oranlarını inceleyerek, tasarruf oranları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi saptamıştır. Bu testler sonucunda ekonomik büyümeden tasarruf oranlarına doğru pozitif bir nedensellik ilişkisi ortaya çıkmıştır. Tasarruflarda meydana gelen artışlar büyük oranda ekonomik büyümedeki artışlardan kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda tasarruflarda meydana gelen artışların ekonomik büyümeye olan etkisinin düşük bir seviyede olduğu ortaya çıkmıştır.

Alagöz, Erdoğan ve Topallı (2008) tarafından yapılan çalışmada, 1992-2007 yılları arasındaki veriler incelenmiş ve yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi gözlemlenmiştir. Bu incelemeler yapılırken Granger nedensellik analizi kullanılarak değişkenlerin birbirleriyle anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı saptanmıştır. Granger nedensellik analizine göre bir ilişki saptanmamış fakat yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre ise direkt yabancı sermaye yatırımlarından ekonomik büyümeye doğru pozitif bir ilişki ortaya koyulmuştur. Yabancı sermayelerde meydana gelen %10'luk bir artışın ekonomik büyümeyi %3.6 gibi bir oranda arttırdığı ortaya koyulmuştur.

Ayaydın (2010) Johansen-Juselius koentegresyon testi ve VAR nedensellik analizinden yararlanarak yabancı yatırımların 1970-2007 yılları arasındaki oranları ile ilgili yaptığı incelemede, yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye için gerçekleştirilen yabancı

yatırımların ekonomik büyüme için destekleyici ve pozitif bir ilişki içinde olduğu bulgusuna rastlanmıştır.

Bölüm 4

METODOLOJİ

4.1 Makroekonomik Değişkenlerin Ekonomik Büyüme Oranlarına Yönelik Olan Etkilerini Ölçmeyi Amaçlayan Bir Araştırma

Türkiye için yapılan bu çalışmada, çeşitli makroekonomik değişkenler olan; bütçe dengesi, enflasyon oranları, yatırım oranları, ihracat oranları, tasarruf oranları, direkt yabancı sermaye yatırım oranları ve ithalat ile ihracat arasındaki farkların hesaba katılarak, ekonomik büyümenin bu değişkenlerin etkisi ile nasıl bir yönelime sahip olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Türkiye'nin 1980-2015 yılları arasında kayıtlara geçilen ve Dünya Bankası resmi internet sayfasında yayınlanan veriler esas alınmıştır. Bu bağlamda ilk olarak çalışmada kullanılacak metodoloji belirlenmiştir. Akabinde araştırmanın sonucunda veri analizlerine ulaşılabilmesi için, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips Perron (PP) analizleri yardımıyla birim kök testi uygulanmıştır¹. Serinin durağanlığı hem normal olarak hem de birinci derece farkı alınarak gözlemlenmiştir. Bu testler aynı zamanda sadece sabit terimli ve sabit terimli ve trendli olarak analiz edilmiştir. Yapılan bu testlere bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiş ve ek olarak ise en küçük kareler testi (OLS) uygulanarak değişkenler arasındaki ilişki ve bu ilişkilerin katsayısı gözlemlenmiştir.

¹ Yapılan Birim Kök Testleri bu tez içinde raporlanmamıştır. İstek üzerine raporlanabilir.

4.2 Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın metodolojisi, yapılan çalışmanın amacını, önemini ve bu çalışma için yapılan analizlerin hangi yöntem ve testler ile hesaplandığını içermektedir.

4.3 Araştırmanın Amacı

Makroekonomik değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin Türkiye örneği ile araştırılması ve sonuçların değerlendirilmesidir.

4.4 Araştırmanın Önemi

Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumun önemini ve bu durumun ileride nasıl iyileştirmeler ile GSYİH'nin büyüme oranının arttırılabilir olduğu konusuna cevap aramaktadır. Dahil edilen çeşitli değişkenler ile GSYİH'deki büyüme arasındaki ilişkiyi araştırarak sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin temel taşları olan değişkenlerin önemi gözlemlenmektedir. Yapılan çeşitli regresyon testleri ile öne sürülen modeller doğrultusunda yapılan analizler ve ulaşılan sonuçlara göre çeşitli yorumlar getirilmiştir. Bunun sonucunda gelecek için, Türkiye modeline uygun olarak ekonomik büyümede sağlanacak olan istikrarın ne şekilde gerçekleştirilebileceği konusunda çeşitli öneriler öne sürülmektedir. Belirlenecek olan bu sonuçların değerlendirilmesi ve araştırılması Türkiye'deki ekonomik büyümeye katkı sağlayacağı ve bu katkının nasıl olacağı bu çalışma sonunda önem kazanacaktır.

4.5 Araştırmada Kullanılan Yöntem

4.5.1 Veri Toplama

Çalışmanın asli amacı Türkiye için ekonomik büyümenin seyrini gözlemlenin yanı sıra literatürde ileri sürülen etken faktörlerin ekonomik büyümeye ne denli katkıda bulunduğunu oraya koymaktır. Bu bağlamda, 1980 ile 2015 arasında toplamda 36 yıllık bir zaman aralığını ele alıp, 12'şer yıllık 3 ayrı döneme göre incelemelerde

bulunulmuştur. Yapılacak gözlem ve araştırılacak ilişkiler için veriler Dünya Bankası resmi internet sitesinden, Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Development Indicators) sayfasından sağlanmıştır (Dünya Bankası Grubu - Uluslararası Kalkınma, Yoksulluk ve Sürdürülebilirlik, Şubat 2018).

4.5.2 Değişkenler

Çalışmada kullanılmak üzere Dünya Bankasının yayınladığı ve literatürde çeşitli çalışmalarla önerilen, Türkiye için ekonomik büyümeye etkide bulunabilecek olan değişkenler incelenmiştir. Kullanılan değişkenler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 9: Kullanılan Değişkenler

DEĞİŞKENLER	SEMBOLLER	ÖLÇÜ-BİRİM
Büyüme Oranı	Y	%
Enflasyon	ENF	%
Yatırım	YAT	GSYİH içindeki payı
Bütçe Dengesi	BD	GSYİH içindeki payı
İhracat	İHR	GSYİH içindeki payı
İthalat	İTH	GSYİH içindeki payı
Direkt Yabancı Sermaye Yatırımları	YDS	GSYİH içindeki payı
Tasarruf	TAS	GSYİH içindeki payı

4.5.3 Veri Analizi

Bu çalışma genel olarak Türkiye için 1980 ve 2015 yılları arasında 36 yıllık zaman serisinin 12 yıllık üç döneme bölünmüş ve bu veriler kullanılarak önceki bölümde de belirtilen değişkenler ile GSYİH'daki büyüme arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda sözü edilen değişkenlerin GSYİH'nin büyüme oranı üzerinde olan etkileri çeşitli modeller geliştirilerek değerlendirilmiştir. Yapılacak olan analizlerin uygulanabilmesi için kullanılan veriler Dünya Bankası(Şubat 2018)'nin oluşturduğu veri tabanından sağlanmıştır. Veri analizi için EViews 10 yazılımı kullanılarak test edilmiştir.

Genel olarak bu çalışmada, belirlenmiş değişkenlerin ekonomik büyümeye ne derecede ve ne yönde bir etkide bulduklarını analiz etmek amaç edinilmiştir. İlk aşamada ekonometrik yöntemler kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Verilerin durağanlığı için birim kök testi uygulanmasına gidilmiştir. Bu sebeple değişkenlerin hem normal hem de birinci dereceden farkları alınmıştır. Genişletilmiş Dickey-Fuller testi ve Phillips Perron testi uygulanarak birim kök analizi uygulanmıştır.

İkinci aşamada ise kullanılan değişkenler en küçük kareler yöntemi (OLS) yardımıyla farklı modeller geliştirilmiştir ve ekonomik büyüme ile olan ilişkisi saptanmıştır. Her model için farklı değişkenler dahil ederek değişkenler arası oluşabilecek çoklu korelasyon ihtimalini elimine etmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda dört farklı model oluşturulmuştur.

Kullanılan modeller aşağıdaki gibidir;

$$Y = \alpha + \beta_1(\text{ENF}) + \beta_2(\text{YAT}) + \beta_3(\text{BD}) + \beta_4(\text{İHR}) \quad (1)$$

$$Y = \alpha + \beta_1(\text{ENF}) + \beta_2(\text{TAS}) + \beta_3(\text{BD}) + \beta_4(\text{İHR}) \quad (2)$$

$$Y = \alpha + \beta_1(\text{ENF}) + \beta_2(\text{YAT}) + \beta_3(\text{BD}) + \beta_4(\text{İHR} - \text{İTH}) \quad (3)$$

$$Y = \alpha + \beta_1(\text{ENF}) + \beta_2(\text{TAS}) + \beta_3(\text{İHR} - \text{İTH}) + \beta_4(\text{YDS}) \quad (4)$$

Her modelde dört farklı değişken ele alınmıştır. Enflasyon her modelde etken faktör olarak kullanılmış, bunun dışındaki değişkenler arasında oluşabilecek olan çoklu korelasyondan kaçınılmak amacıyla, modellerde değişkenler arası değişiklik yapılmıştır. Örneğin birinci ve üçüncü modelde yatırımlar, ikinci ve dördüncü modelde ise tasarruflar kullanılmıştır. Birinci ve ikinci modelde toplam ihracat oranları kullanılmış fakat üçüncü modelde ise net ihracattan yararlanılmıştır. Son modelde ise direkt yabancı sermaye yatırımları dahil edilmiştir. Tüm bu modelleri belirledikten sonra EViews 10 yazılımı yardımıyla bu modeller en küçük kareler yöntemiyle incelenmiştir. Sonuçlar analiz edilip yorumlanmıştır. Yapılan testler sonucu ortaya çıkan verilere analiz kısmında değinilmiştir.

4.5.4 Türkiye’de Ekonomik Büyüme Üzerine Ekonometrik Analizler

Ekonomik büyümenin ölçülmesi ve analiz edilmesi için dört farklı model oluşturulmuştur. Bu modellerde literatür tarafından kabul görülen ve ekonomik büyümeyi etkileyen değişkenler kullanılmıştır. Bu değişkenler sırası ile bütçe dengesi, enflasyon, yatırımlar, ihracat, ithalat, direkt yabancı yatırımlar ve tasarruflardır. Daha önceden de bahsedildiği üzere çalışmada kullanılacak olan

modeller, değişkenler arası çoklu korelasyon oluşturacağı için bu durumu ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmiştir. Bu bağlamda oluşturulan dört farklı model aşağıdaki tablolarda sırası ile sunulmaktadır.

Tablo 10: Model 1 İçin Analiz Sonuçları

Değişken	Katsayı	P Değeri (%)
BD	0.240	0.144
ENF	-0.117	0.019
YAT	0.834	0.000
İHR	0.622	0.000
C	23.03	0.000

R-squared 0.902
Adjusted R-squared 0.890
Standart Sapma 0.150
Örneklem Periyodu 1980-2015
Zaman Serisi Sayısı 36

$$LNY = 0.240*BD - 0.117*LNENF + 0.834*LNYAT + 0.622*LNİHR + 23.036$$

Yukarıdaki model, 1980-2015 yılları arasındaki veriler kullanılarak değerlendirilmiştir. Söz konusu sonuçlar göstermektedir ki bütçe dengesi hariç diğer değişkenlerin GSYİH'nin büyüme oranı ile istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen modelde, enflasyon hariç diğer tüm değişkenlerin iktisadi büyüme ile pozitif yönlü ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda, diğer değişkenlerin sabit tutulduğu varsayımına dayanarak, bütçe dengesinde gerçekleşen %1’lik artış, GSYİH’nin büyüme oranında %0.24 oranında bir artışa neden olduğu söylenebilir. Bununla birlikte enflasyonda gerçekleşecek olan %1’lik artış, reel GSYİH üzerinde %0.11 oranında bir azalışa sebep olduğu görülmektedir. Yukarıdaki sonuçlardan görülebileceği gibi yatırımlarda meydana gelen %1’lik artış, ekonomik büyüme üzerinde %0.83’lük, ihracatta meydana gelecek %1’lik artışın %0.62’lik bir büyümeye neden olacağı anlaşılmaktadır.

Tablo 11: Model 2 İçin Analiz Sonuçları

Değişken	Katsayı	P Değeri (%)
ENF	-0.082	0.068
TAS	0.826	0.000
BD	0.591	0.000
İHR	0.583	0.000
C	23.425	0.000

R-squared 0.917
Adjusted R-squared 0.906
Standart Sapma 0.138
Örneklem Periyodu 1980-2015
Zaman Serisi Sayısı 36

$$LNY = -0.082*LNENF + 0.826*LNTAS + 0.591*BD + 0.583*LNİHR + 23.425$$

Tablo 11’de kurulan ikinci modelin sonuçları görülmektedir. Değişkenlerin tümü ile GSYİH arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Enflasyon haricindeki Tüm değişkenler %1 anlamlılık seviyesinde sonuçlar vermektedir. Fakat enflasyon

%10'luk seviyede anlamlılık göstermektedir. Enflasyon dışındaki tüm değişkenler (tasarruf, bütçe dengesi ve ihracat) ekonomik büyüme ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Bu durum göz önüne alındığında ve diğer değişkenlerin sabit olduğu varsayıldığında, enflasyonda meydana gelecek %1'lik bir artışın büyüme üzerinde %0.082'lik bir azalışa sebep olduğu söylenebilir. Ayrıca tasarruf oranlarındaki %1'lik artışın %0.82'lik bir artışa yol açtığı, bütçe dengesi ve ihracatın %1'lik artışı ekonomik büyümede sırasıyla %0.59 ve %0.58'lik artışlara sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 12: Model 3 İçin Analiz Sonuçları

Değişken	Katsayı	P Değeri (%)
ENF	-0.146	0.002
YAT	0.808	0.000
NetİHR	0.770	0.000
BD	0.039	0.780
C	22.038	0.000

R-squared 0.905
Adjusted R-squared 0.893
Standart Sapma 0.147
Örneklem Periyodu 1980-2015
Zaman Serisi Sayısı 36

$$LNY = -0.146*LNENF + 0.808*LNYAT + 0.770*LNNetİHR + 0.0393*BD + 22.038$$

Yukarıda görülen diğer bir modelde ise, sadece bütçe dengesinin GSYİH ile anlamsız bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Tablo 12’de görülmektedir ki diğer değişkenlerin (enflasyon, yatırım ve dış ticaret dengesi) tamamından %1’lik seviyede istatistiksel açıdan anlamlı sonuçlar elde edilmektedir. Bütçe dengesi değişkeni anlamsız sonuç verse de her bir değişkenin pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat enflasyon pozitif yönlü ilişki göstermemektedir.

Eğer tüm diğer değişkenlerin sabit olduğu düşünülürse, enflasyonda gerçekleşen %1’lik bir artışın ekonomik büyümede %0.14 gibi bir azalışa neden olduğu gözlemlenirken yatırımlar ve dış ticaret dengesinde olası %1’lik bir artış, sırası ile %0.80 ve %0.77’lik artışlara sebep olacağı anlaşılmaktadır. Bütçe dengesinde ise olası bir %1’lik artış, iktisadi olarak %0.039’luk bir büyümeye sebep olacağı görülmektedir, fakat bu değişim Türkiye ekonomisi açısından istatistiksel olarak önemli bir anlam taşımamaktadır.

Tablo 13: Model 4 İçin Analiz Sonuçları

Değişken	Katsayı	P Değeri (%)
ENF	-0.193	0.000
TAS	0.639	0.004
NetİHR	0.660	0.000
YDS	0.028	0.612
C	23.213	0.000

R-squared	0.898
Adjusted R-squared	0.885
Standart Sapma	0.153
Örneklem Periyodu	1980-2015
Zaman Serisi Sayısı	36

$$\text{LNY} = -0.193 \cdot \text{LNENF} + 0.639 \cdot \text{LNTAS} + 0.660 \cdot \text{LNNetİHR} + 0.028 \cdot \text{LNYDS} + 23.213$$

Son olarak, direkt yabancı yatırımlar dışında diğer söz konusu değişkenlerin GSYİH'daki büyüme ile istatistiksel açıdan önemli faktörler olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte Tablo 13'teki sonuçlardan enflasyon dışında tüm diğer değişkenlerin (tasarruf, dış ticaret dengesi, direkt yabancı yatırımlar) ekonomik büyüme ile pozitif yönlü bir ilişkide olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer tüm değişkenler sabit iken, enflasyonda gerçekleşecek %1'lik artış ekonomik büyümede %0.19'luk bir azalışa sebep olacağı görülmekte, diğer yandan tasarruflardaki %1'lik değişimin ise %0.63'lük bir artışa sebep vereceği ortaya çıkmaktadır. Dış ticaret dengesinde meydana gelebilecek bir artışın GSYİH'nin

büyüme oranında %0.66'lık bir artışa sebep olabileceği öngörülebilir. Direkt yabancı sermaye yatırımlardaki ilişki yine pozitif olarak gözlemlenmekte ve meydana gelebilecek %1'lik artış %0.02'lik bir büyümeye sebep olabileceği ileri sürülebilmektedir.

Bölüm 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye tarihi boyunca kırılgan bir ekonomik yapıya sahip olmuştur. Bu yapı iç ve dış faktörlerin etkisiyle kırılganlığını sürdürmüş ve ülkedeki ekonomik istikrarın sağlanabilmesini zorlaştırmıştır. Özellikle hükümet tarafından uygulanan makroekonomik politikalar sonucunda devlet büyüme konusunda istikrarı sağlayamamış ve devam eden yıllarda inişli çıkışlı bir yol izlemiştir. 2000 yılından sonraki dönemde ise 2015 yılına kadar hükümetin uyguladığı reformlar ve çok amaçlı politikalar sayesinde ekonomi kayda değer bir iyileştirme sergilemiştir. Uygulanmış olan mali ve para politikaları, makroekonomik stratejiler ve yapısal reformlar Türkiye ekonomisinde istikrarlı büyüme sergilenmesine yol açmış ve bu durum ekonomiye olan güveni artırmıştır. Hükümetin hedeflediği büyüme seviyelerine net olarak ulaşması mümkün olmasa da 2016 yılında satın alma gücü paritesi incelendiğinde Türkiye Dünya Bankası raporuna göre Dünyada 13. sırada Avrupa'ya kıyasla 5. sırada yerini almıştır. Bu durumun başlıca sebebi yatırım ve ihracattan kaynaklı olduğu kayıtlara geçmiştir.

Bu çalışmada temel olarak Türkiye’de iktisadi büyümenin makroekonomik değişkenler ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan araştırmada 1980 ve 2015 yılları arasında Türkiye’deki ekonomik dalgalanmanın sebeplerini anlamaya yönelik bir analiz gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre Türkiye’de enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan

sonuçlar; Akgl ve zdemir (2011), Tarı ve Kumcu (2005), Türkekul (2007), Uysal, Mucuk ve Alptekin (2008), Karaçor, Şaylan ve ler (2009), Artan (2008), Karaca (2003), Terzi (2004), Berber ve Artan (2004) tarafından yapılan çalışmalar ile aynı sonucu vermektedir.

İkinci değişken olan ihracat verileri incelendiğinde, sonuçlara göstermektedir ki ihracata dayalı olarak büyüme teorisi Türkiye ekonomisi için uygundur. Bir başka deyişle ihracat iktisadi büyümeyi olumlu olarak etkilemektedir. Bulunan sonuçlar; Korkmaz (2014), Demirhan (2005), Temiz (2010), Aktaş (2009), Saçık (2009), Saraç (2013), Pata (2017) tarafından yapılan çalışmalar ile aynı yönlü sonuçlara ulaşılmıştır. Bununla birlikte Şimşek (2003) tarafından yapılan çalışma ile farklı sonuçlar göstermektedir.

Bir diğer analiz ise bte açığı ile ilgilidir. Bu analiz sonuçlarına göre Türkiye ekonomisinde bte açıklarının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda bte açığının azaltılmasının ekonomik durumu pozitif yönde etkileyeceği anlaşılmaktadır. Bte açıklarının negatif yönlü sonuç vermesi; Kesbiç, Baldemir ve Bakımlı (2004), Ulusoy ve Cural (2004), Demir ve Sever (2008) tarafından yapılan çalışmalar ile ortak sonuçlar göstermektedir.

Tasarruflar zerine yapılan analizler sonucunda pozitif yönlü bir ilişki ortaya konulmuştur. Bu sonuçlara göre tasarruflar iktisadi büyüme ile ilgili olarak pozitif yönlü etki göstermiş olsa da tasarruf paradoksu Türkiye için uzun vadede büyümeyle ilgili istikrarsızlığa yol açan sonuçlar doğurabileceği söylenebilir. Bu analizler ile

ilgili olarak yapılan diğerk çalışmalarda ise; Sancak ve Demirci (2012), Örnek (2008), Barış ve Uzay (2015) bu çalışmadaki sonuçlar ile benzeri sonuçlar ortaya çıkmıştır. Son olarak, yabancı yatırımların Türkiye'nin ekonomik durumu üzerindeki etkisi ise çok düşük seviyede olduğu meydana çıkmıştır. Sonuçlar pozitif yönlü bir ilişkiyi olduğunu göstermektedir. Fakat iktisadi büyümenin %10'luk artışına etkisi sadece %2.8'lik bir etkide olduğu sonucun çok önemli bir pozitif etki gösterdiği söylenemeyebilir. Bu sonuçlar çerçevesinde yapılan diğerk çalışmalarda ise; Alagöz, Erdoğan ve Topallı (2008), Ayaydın (2010) tarafından yapılan bulgularla aynı sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkiye'nin sahip olduğu bu ekonomik durum göz önüne alındığında, ekonomik büyümenin sağlanması için önerilecek başlıca birkaç durum söz konusudur.

- Ülke içindeki üretimin arttırılıp, bu üretim sonucunda ihracata ve yatırıma yönelme sağlanması ülkenin yararına olabilir.
- Dış ticaretteki artış cari açığın azaltılmasına neden olmayabilir, bu durumda bile ihracatta gerçekteleşen artış büyümedeki istikrarı sağlayabilecektir. Çünkü Türkiye'de ihracat oranları ithalat oranlarına bağımlı bir şekilde hareket göstermektedir.
- Bütçe açıkları azaltılmalı, para ve maliye politikaları iyileştirilerek ekonominin sürekli olarak büyümesine izin verilmelidir.
- Kişisel harcamaların yatırımlara dönüştürülmesi ve piyasadaki paranın iyi yönetilmesi sonucu enflasyon haddinde düşüş sağlanarak bir istikrar ortamı oluşturulmalıdır.
- Ekonomik istikrarın sağlanması hem ülke içi hem de ülke dışında Türkiye'yi iktisadi açıdan iyi bir seviyeye ulaştırması kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

- Akgül, I., & Özdemir, S. (2012). Enflasyon Eşiği ve Ekonomik Büyümeye Etkisi. *İktisat İşletme ve Finans*, 27(313), 85-106.
- Aktaş, C. (2009). Türkiye'nin İhracat, İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Analizi.
- Alagöz, M., Erdoğan, S., & Topallı, N. (2008). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 79-89.
- Artan, S. (2008). Türkiye'de Enflasyon, Enflasyon Belirsizliği ve Büyüme. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (1).
- Ay, A., & Karaçor, Z. (2006). 2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma. *Selcuk University Social Sciences Institute Journal*, 16.
- Ayaydın, H. (2015). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (26).

- Baris, S., & Uzay, N. (2015). Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği 1/The Relationship Between Domestic Savings and Economic Growth: The Case of Turkey. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), 119.
- Berber, M. (2003). Türkiye'de Özel ve Kamu Sektörü Yatırım Harcamaları-Ekonomik Büyüme İlişkisi Uzun Dönem Analizi. *İktisat İşletme ve Finans*, 18(209), 58-70.
- Berber, M., & Artan, S. (2004). Türkiye'de Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi:(Teori, Literatür Ye Uygulama). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3-4).
- Bilgin, C., & Sahbaz, A. (2009). Türkiye'de Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkileri.
- Çeçen, A. A., Doğruel, A. S., & Doğruel, F. (1996). Türkiye'de Ekonomik Büyüme. *Yapısal Dönüşüm ve Kriz (3. Baskı)*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Değer, M. K. (2010). İhracatta Ürün Çeşitliliği ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi (1980-2006). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2).
- Demir, M., & Sever, E. (2008). Kamu İç Borçlanmasının Büyüme, Faiz ve Enflasyon Oranı Üzerindeki Etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(25).

- Demirhan, E. (2005). Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 60(4).
- Ismihan, M., & Özcan, K. M. (2006). Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynakları: 1960-2004. *İktisat İşletme ve Finans*, 21(241), 74-86.
- Karaca, O. (2003). Türkiye'de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi.
- Karaçor, Z., Şaylan, Ş., & Üçler, G. (2009). Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi (1990-2005).
- Karanfil, M. (2014). Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Açığı Sorunu: Zaman Serisi Analizi.
- Kesbiç, C. Y., Aldemir, E., & Bakımlı, E. (2004). Bütçe Açıkları ile Parasal Büyüme ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Model Denemesi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 27-40.
- Korkmaz, S. (2014). Türkiye Ekonomisinde İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi/Causality Relationship Between Export and Economic Growth in Turkish Economy. *Business and Economics Research Journal*, 5(4), 119.

- Kucuker, C. (2003). *Türkiye İktisat Kongresi Büyüme Stratejileri Çalışma Grubu* (No. 2003/5). Discussion Paper, Turkish Economic Association.
- Muhsin, K. (2003). Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 58(03).
- Örnek, İ. (2008). Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(02), 199-207.
- Pata, U. K. (2017). Türkiye’de Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi (1971-2014). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31(1).
- Sancak, E., & Demirci, N. (2012). Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. *Aibü-İibf Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Saraç, T. B. (2013). İhracat ve İthalatın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği/The Effects of Exports and Imports on Economic Growth: Turkey Case. *Ege Akademik Bakis*, 13(2), 181.
- Şimşek, M. (2003). İhracata Dayalı-Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri ile Analizi, 1960-2002.

- Tarı, R., & Kumcu, F. S. (2005). Türkiye’de İstikrarsız Büyümenin Analizi (1983-2003 Dönemi).
- Tek, H. (2003). *Darbeler ve Türk Basını* (Vol. 1). Atılım.
- Temiz, D. (2010). Türkiye’de Reel İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: 1965–2009 Dönemi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1-2).
- Terzi, H. (2004). Türkiye’de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1924-2002). *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(3), 1-17.
- Türkecul, B. (2007). Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Tarım Sektörü İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 44(1).
- Ulusoy, A., & Cural, M. (2012). Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde İç Borçların Sürdürülebilirliği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2(4), 1-21.
- Uysal, D., Mucuk, M., & Alptekin, V. (2012). Türkiye Ekonomisinde Vektör Otoregresif Model ile Enflasyon-Büyüme İlişkisinin Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(8), 55-72.
- Yapar Saçık, S. (2009). Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Açıdan Bir İnceleme.

Yapraklı, S. (2007). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2).